

Preek zondagmorgen 28 februari 2010

Exodus 4:18-31 en Lucas 9:28-36

Gem

Mozes keerde terug naar zijn schoonvader Jethro en zei: Laat me teruggaan naar mijn medebroeders, in Egypte/Mizraim, en zien, of ze nog leven. Jethro zei Ga in vrede. (Ex 4:18)

In het Hebreeuws staat letterlijk: Mozes keerde naar zijn schoonvader terug, naar Jeter. (Jeter is een andere vorm van Jethro.) Mozes moet zijn schoonvader natuurlijk iets vragen. Hij had hem plechtig beloofd bij hem te zullen blijven (Ex 2:21). Mozes was herder geworden van Jethro's schapen en als goede schoonzoon - want hij was met diens dochter getrouwd - bij hem te blijven. Mozes vraagt nu toestemming, om te mogen weggaan. Maar hij zwijgt over alles wat hem is overkomen (Ex 3:1 -4:17). Er wordt niet gesproken van de roeping, die hij heeft gekregen; of van het indrukwekkende moment, waarop hem gezegd werd, dat hij zijn schoenen van de voeten moesten doen, omdat hij op heilige grond was gekomen. Jethro zegt dan: Lech leschalom, ga en ik hoop, dat je in vrede/behouden en wel terugkomt.

Daar is in te komen. Want Jethro zal gedacht hebben: Dan gaat mijn dochter Zippora met de kinderen ook mee. Kom behouden weer terug. Vaya con Dios.
En zo gaat Mozes op weg.

*Nu zij ook de Eeuwige (HERE NBG) in Midjan tegen Mozes: reis naar Egypte terug, want alle mensen zijn dood, die jou naar het leven gestaan hebben.
Mozes nam dus zijn vrouw en zijn kinderen, liet hen op een ezel rijden en keerde terug in het land Egypte. Hij nam ook de stok van God met zich mee.(Ex 4:19-20)*

"Alle mensen zijn gestorven, die Mozes naar het leven hebben gestaan". Dit betreft waarschijnlijk ook de farao, de koning van Egypte. Hoe lang Mozes in Midjan verbleef, is niet met zekerheid te zeggen. De bijbel vertelt, dat Mozes 80 jaar oud was, toen hij naar Egypte terugkeerde (Ex 7:7) en 120 jaar oud was, toen hij stierf (Dt 34:7). Daartussen liggen dus de 40 jaar van de tocht van de Israëlieten door de woestijn naar het land, dat de Heer hun beloofd had.

(Maar zover is het nog niet.) Op de reis naar Egypte neemt Mozes zijn kinderen mee. "De kinderen van Mozes". Tot nu toe hebben we alleen van de zoon Gerschom gehoord (Ex 2:22). Pas later vernemen we de naam van de tweede zoon: Eliezer.

"Mozes liet hen op een ezel rijden" Een man met een stok, een vrouw, kinderen en een ezel. Dit eigenaardige tafereel doet ons wel heel sterk denken aan de tocht van het kind Jezus met zijn ouders naar Egypte. Of misschien denkt u aan Abraham, die op een kwade dag de opdracht krijgt om zijn kind Izak te offeren (Gen 22:3). Ook Abraham maakt een ezel rijklaar en met zijn kind gaat hij, vergezeld van twee knechten, naar de berg Moria. Of anders denkt u misschien aan Jezus in Jeruzalem, die gezeten op een ezel zijn intocht in de stad maakt. (Er wordt van een ezel gebruik gemaakt, wanneer mensen voor een allesbeslissend vertrek staan.)

En de Eeuwige (HERE) zei tegen Mozes echter: Wanneer je teruggaat naar Egypte, zie dat je alle wondertekens doet, die ik in je vermogen leggen zal, om voor Farao te doen.

Niet alleen maar om de Israëlieten achter zich te krijgen, kan Mozes wondertekens doen, maar ook om zijn identiteitsbewijs te tonen aan de farao.

Intussen zal Ik zijn hart verstokken, zodat hij het volk niet zal laten weggaan. (Ex 4: 21)

"Verstokken / verstarren" Als Mozes weggezonden wordt op zijn missie, krijgt hij te horen dat God het hart van de Farao zal verstokken. Vanaf hier (Ex 4:21) vertelt de bijbelschrijver tien maal, dat God van plan is, om het hart van Farao te verstokken of te verharden. Wat Mozes ook zal zeggen of doen, het komt niet aan in het hart van de farao. De HERE zal diens verstand immuun maken tegen inkeer en bezinning en spijt en berouw. Mozes krijgt met een zeer harde jongen te maken. (In de bijbelse tijd wordt het hart beschouwd als de zetel van het verstand. De zetel van de gevoelens waren de nieren.) Maar al in de oudheid hebben bijbeluitleggers zich afgevraagd wat de eeuwige God hier tegen Mozes zegt. Want, wanneer God de farao ongevoelig maakt voor berouw, hoe kan Hij hem dan straffen en waarin lag dan de schuld van deze nieuw aangetreden farao? In de joodse bijbel wordt van het principe uitgegaan, dat de mens tussen goed en kwaad kan kiezen. Bijbelverklaarders hebben dan ook het nodig gevonden, om buitengewoon ernstige redenen aan te voeren, waarom God tegen dit principe ingaat. Wat rechtvaardigt dit openlijke vergrijp tegen de grondstelling - door God zelf nog wel? De verklaringen wijzen erop - in allerlei variaties - dat de

farao blijkbaar zwaar gezondigd had, zonder dat er iets van bekend is geworden. Of dat zijn vader zwaar gezondigd had, toen hij de kinderen liet doden (Ex 1) en dat de zoon daarom zijn straf verdiend heeft. Een levenswijsheid, een ervaringsfeit wordt duidelijk: Wanneer een mens voortdurend goddeloos handelt en niet met Gods geboden rekent, bereikt hij een punt, waar geen omkeer meer mogelijk is. Op deze manier heeft de God de morele natuur van de mens aangelegd. In die zin mag je zeggen, dat de HERE het mensenhart verhardt. Bij deze mens is geen omkeer meer mogelijk. Moreel bederf kan onomkeerbaar worden en juist dit is bij de farao het geval geweest. God heeft Mozes enkel daarvan op de hoogte gebracht, wat hij later uit eigen ervaring te weten zal komen. Dit zit ons dwars: hoe kan God iemand een zending geven en tegelijk verklaren, dat het niet binnenkomt bij de farao.

Maar het valt niet te ontkennen, dat die tienvoudige herhaling van de "verstokking" van de farao de wil van God tot een scharnier maakt, waar de hele vertelling om draait. Elke verklaringspoging om God zagezegd vrij te pleiten komt geforceerd over. De vraag of een mens een vrije wil heeft, kan in de vertelling niet opgelost worden. Het gaat in de bijbel, als die spreekt over het voornemen van God om het hart van de Farao te verharderen, niet om de vraag naar de vrije wil. Het bijbelverhaal wil de absolute macht en de niet te overtreffen heerlijkheid van God groot maken. Dit is het hoofd-thema van het bijbelboek Exodus. Mozes zal zeker in de ogen van de Farao als een god verschijnen, maar toch is hij alleen maar een vertegenwoordiger van de werkelijke God (hij kwam met de stok van God). De joodse bijbel bestrijdt allerminst, dat de mens op enige manier morele keuzes kan maken. (Dat een mens van nature geneigd is God en zijn naaste te haten, komt uit de latere catechismus.) Maar hij zegt wel, dat alles wat gebeurt in de uitzending van Mozes en de verstokking van de farao uiteindelijk onderworpen is aan de wil van God. Dat ieder mens alleen in het raam van het goddelijk plan met de wereld zich kan bewegen en leven. De boodschap van het bijbelboek Exodus is, dat het bestaan van Israël niet te danken is aan mensenwerk, maar aan Gods werk. Dat het bestaan van Israël begon, toen het werd vrijgemaakt en verlost, zoals een vroedvrouw of een arts een barende vrouw verlost van een welgeschapen kind. De uittocht uit Egypte was het keerpunt in het lot van Israël en uiteindelijk heeft God dat alleen mogelijk gemaakt – dat is de inhoud van de boodschap van het boek Exodus.

Er zit nog een ander contrast-moment van licht en duister in dit bijbelverhaal.

De Here zegt tegen Mozes: Maar jij zult tegen de farao zeggen: Zo heeft de Eeuwige gesproken: Israël is voor mij zo waardevol als een eerstgeboren zoon.

Nu heb Ik tegen u gezegd: laat mijn zoon weggaan, om mij te dienen. Maar toch weigert u, om hem te laten vertrekken. Daarom zal Ik ook uw eerstgeboren zoon doden. (Exodus 4:22, 23)

"Israël is voor mij zo waardevol..." Letterlijk staat er: "Mijn eerstgeboren zoon is Israël"; het is mijn geestelijke erfgenaam. De geweldsmisdrijven tegen Gods eerstgeborene zullen bestraft worden met de dood van de Egyptische eerstgeborenen. "Ik zal ombrengen" alles wat nog gebeuren gaat (de tiende huiveringwekkende plaag, waarmee de Here de farao en Egypte slaat) wordt nu alvast genoemd.

Het gebeurde tijdens de reis in het nachtverblijf, dat de Eeuwige naar hem toe kwam en hem wilde doden (d.w.z. de Eeuwige liet Mozes in levensgevaar terecht komen). Toen nam Zippora een scherpe steen en sneed haar de zoon de voorhuid af, legde die hem op de voeten en zei: Jij bent voor mij een bloedige bruidegom (d.w.z. degene, die met het leven betalen zal). Toen week het gevaar van Mozes. Toen zei zij: Een bloedige bruidegom, maar nu vanwege de besnijdenis"(n.l. het heeft verder geen bloed meer gekost dan het bloed van de besnijdenis). (Ex 4:24-26)

"De Eeuwige wilde hem doden". De Here wilde zijn zending op de eerste overblijfplaats al doden. Een uitlegger stelt voor om te vertalen met: "Hij dreigde Mozes te doden (maar Hij deed het uiteindelijk niet)". Het doet m.i. weinig af aan het duistere gebeuren in dit verhaal. "hem doden" - mogelijk vermoedde de bijbelschrijver achter een ernstige ziekte, die Mozes plotseling overvallen had, een goddelijke bedoeling. De tekst zelf levert genoeg vertaalmoeilijkheden op. Zo is uit de tekst niet duidelijk, of Mozes dan wel zijn zoon door God bedreigd werd. De "scherpe steen" zal waarschijnlijk een vuursteen mes geweest zijn. Zippora voltrekt de besnijdenisceremonie kennelijk met oer-oud gereedschap, nl van voor de brons-tijd. Ook wordt niet duidelijk "bij de voeten" van wie Zippora de verwijderde voorhuid legt: zijn het de voeten van Mozes zijn of van zijn zoon? Bovendien kan het woord "voeten" bij uitbreiding ook de betekenis krijgen van "benen", een verzachtende uitdrukking voor "geslachtsdelen". Is de besnijdenisceremonie uitgevoerd, dan wijkt het gevaar van Mozes en herstelt hij en kan hij zijn zending hervatten.

Maar voor Zippora is het blijkbaar genoeg geweest. Zippora keerde met de kinderen na deze gebeurtenis om, terug naar Jetro in Midjan. Van hen wordt in het eerste vervolg niets meer verteld. Wat moeten we ons voorstellen bij deze geheimzinnige vertelling over de bloedbruidegom; wat is de boodschap ervan? Het is waarschijnlijk een ingekorte versie van een oorspronkelijk veel langer

verhaal. Misschien is deze vertelling wel bekort vanwege de sterk mens-vormige details in het nachtelijke optreden van de Eeuwige. De bijbelschrijver heeft het in de loop van het verhaal ingeweven. Het doet sterk denken aan een andere geschiedenis uit de bijbel. (Lag er een overeenkomst tussen Abraham – Mozes – Jezus, alle drie rijdend op een ezel, nu lijkt iets soortgelijks aan de orde te zijn.) Opnieuw komt een indringend beeld naar voren: ditmaal is het Jakob (Gen 32:25vv.) Net zoals Mozes, is hij onderweg naar zijn bestemming en moet hij 's nachts voor zijn leven vechten, aangevallen door een goddelijk wezen of een engel of God zelf. In beide gevallen heeft iets demonisch de overhand. Zowel Jakob als Mozes zijn onderweg naar hun vaderland. Net zoals in vergelijkbare oud-oosterse verhalen moeten de beide helden op hun terugreis nog eerst enkele zware beproevingen overwinnen. Alle twee moeten ze zich teweestellen tegen een aanval van een geheimzinnige macht, die hen wil tegenhouden. En je denkt onwillekeurig ook aan die ene, die met Mozes en Elia verheerlijkt werd op de berg (Lucas 9:28-36), aan het einde van zijn zending heeft de strijden in de hof van Getsemane, alleen gelaten door zijn vrienden.

Misschien kent iemand van ons een soortgelijke ervaring van een doorgevochten nacht, waarin je in de diepte uiteindelijk de kracht van het geloof ervaart. We kennen het vooral uit het leven van de grondleggers en de godsdienststichters; maar ook uit het leven van andere uit de diepte van hun geloof levende zielen – deze huiveringwekkende gebeurtenis in de nacht, de plotselinge ineenstorting van de juist verkregen zekerheid, het dodelijke ogenblik, als in de wereld waarover alleen God heerste, nu de demon verschijnt, met schijnbaar onbeperkte volmacht optredend (Buber).

Er moet iets gedaan, om het demonische te verslaan. Jakob (en met hem Jezus) worstelde alleen voor zijn leven, Mozes kon in zijn strijd rekenen op de hulp van Zippora. De tekst uit Ex 4:24-26 laat nogal wat te raden over en erin zijn lastig te verklaren woorden te vinden. (We krijgen niet te horen, wie precies aangevallen wordt (Mozes of zijn zoon); ook blijft onduidelijk, wie de aanvaller was (God of een engel zonder naam, zoals bij de worsteling van Jakob). Evenmin lezen we wiens voeten worden aangeraakt met de voorhuid – die van Mozes of die van het besneden kind. En tenslotte weten we niet, of het nu ging om de besnijdenis van de zoon.)

De bedoeling is wel duidelijk: Mozes wordt door een vrouw gered, net zoals hij aan het begin van zijn leven als vondeling uit het water wordt gehaald en zijn leven als zoon van de farao's dochter een plek kreeg aan het hof van Egypte.

Het incident in het nachtverblijf vormt een contrast met het al het grootse van de zending van Mozes. Er is toen iets gebeurd, waardoor de Joden tot op vandaag weten, dat er een heilig ritueel bestaat, dat belangrijker is dan ieder mens, belangrijker dan Mozes, belangrijker dan Elia. Het is de eenvoudige handeling van de besnijdenis, die de Joodse mensen bij hun jongens voortaan zullen uitvoeren. Christenen doen hen dat niet na, zij geloven dat de besnijdenis heeft plaats gemaakt voor de grote betekenis van Jezus Christus zelf. Hij is de door God zelf ons aangewezen eerstgeborene, "mijn zoon" (Lucas 9:35).

Het verhaal van Mozes gaat volgende week zondag door. We zijn in deze veertig dagen voor Pasen nog lang niet uitverteld, we blijven ons bezighouden met de woorden uit de bijbel, met de taal van de symbolen, de taal die blijft naklinken in onze oren.

De Eeuwige, de HERE laat Mozes na dit incident in het nachtverblijf gaan. Onderweg naar Egypte ontmoet Mozes zijn broer – tot nu toe heeft Mozes nooit geweten van het bestaan van zijn broer. Hij is hem tegemoet gezonden door de HERE.

De Eeuwige (HERE) zei tegen Aharon: ga Mozes tegemoet in de woestijn. Hij ging, ontmoette hem bij de berg van God en begroette hem met een kus. 28. Mozes vertelde Aharon alles wat de Eeuwige gezegd had en wat hem opgedragen was om te zeggen en alle wondertekens, die de Eeuwige hem opgedragen had te doen.

Mozes en Aharon gingen en verzamelden alle oudsten van de kinderen van Israël.

Aharon droeg alle woorden voor, die de Eeuwige tegen Mozes gesproken had en hij deed ook de wondertekens voor de ogen van het volk.

Het volk geloofde. En ze begrepen daaruit, dat de Eeuwige aandacht had gegeven aan de kinderen van Israël en dat Hij de verdrukking gezien had (nl. om hen te helpen). Ze bogen hun hoofd en bewezen hun eerbied.

(Ex 4:27-31)

Mozes volbracht met Aharon de zending die hij van de HERE ontvangen had. Zo heeft ook een die groter is geweest dan Mozes (en Elia) alles volbracht, wat over Hem en over ons geschreven was: de Christus. (Gez 173:1).

Ds. C.P. Koole